

Πρόσφατες εξελίξεις της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή

European Economic and Social Committee

Πρόσφατες εξελίξεις της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Συνοπτική παρουσίαση

Οι πληροφορίες και οι απόψεις που διατυπώνονται στην εν λόγω μελέτη είναι εκείνες του συντάκτη και δεν αποτελούν απαραίτητα την επίσημη γνώμη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή δεν εγγυάται την ακρίβεια των στοιχείων που περιλαμβάνονται στη μελέτη αυτή.

Ούτε η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, ούτε οποιοδήποτε άτομο το οποίο ενεργεί εξ' ονόματός της ευθύνεται για ενδεχόμενη χρήση των πληροφοριών που περιέχονται στη μελέτη.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος: Luca Jahier, Πρόεδρος της Ομάδας Διαφόρων Δραστηριοτήτων της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΕΟΚΕ), κκ. Krzysztof Balon και Alain Coheur, συνεκπρόσωποι της κατηγορίας της κοινωνικής οικονομίας της ΕΟΚΕ

- 1. Εισαγωγή και στόχοι**
- 2. Η έννοια της κοινωνικής οικονομίας και οι κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις που σχετίζονται με αυτήν**
- 3. Η κοινωνική οικονομία και συναφείς αναδυόμενες έννοιες στην Ευρώπη**
- 4. Δημόσιες πολιτικές για την κοινωνική οικονομία σε ευρωπαϊκό επίπεδο κατά την πρόσφατη περίοδο (2010-16)**
- 5. Δημόσιες πολιτικές για την κοινωνική οικονομία στην Ευρώπη σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο κατά την πρόσφατη περίοδο (2010-16)**
- 6. Η βαρύτητα της κοινωνικής οικονομίας στα 28 κράτη μέλη της ΕΕ**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ του κ. Luca JAHIER

Με ιδιαίτερη χαρά χαιρετίζω τη δημοσίευση της μελέτης «Πρόσφατες εξελίξεις στην κοινωνική οικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση», η οποία ανατέθηκε από την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) και εκπονήθηκε από το CIRIEC. Με τη δημοσίευση τριών διαδοχικών μελετών από το 2008, έχουμε αποδείξει τη συνεχή δέσμευσή μας για την υποστήριξη και την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρώπη.

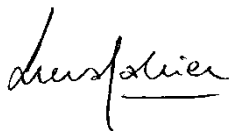
Η μελέτη μάς δίνει τη δυνατότητα να μετρήσουμε την πρόοδο, με βάση αξιόπιστα και συγκρίσιμα δεδομένα. Είναι προφανές ότι η κοινωνική οικονομία ξεπέρασε σχεδόν αλώβητη την οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση. Σήμερα, ο τομέας παρέχει μισθωτή απασχόληση στο 6,3% του ενεργού πληθυσμού στην ΕΕ των 28, έναντι 6,5% το 2012.

Πιστεύω ακράδαντα ότι η κοινωνική οικονομία απεικονίζει και υπερασπίζεται τις αξίες επί των οποίων οικοδομήθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση (άρθρο 3 ΣΕΕ). Αποτελεί τόσο ευκαιρία όσο και μέσο που επιτρέπει στους πολίτες να συμμετέχουν, να αναλαμβάνουν ευθύνες και να οικειοποιούνται το βιώσιμο μέλλον όλων μας. Επιπλέον, αποτελεί σημαντικό όργανο που δίνει στην η ΕΕ τη δυνατότητα να προχωρήσει στην υλοποίηση των δεσμεύσεών της στο πλαίσιο του Θεματολογίου των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη ανάπτυξη με ορίζοντα το 2030.

Για τον λόγο αυτό, είναι κρίσιμης σημασίας η αυξανόμενη συνδρομή της ΕΕ που παρέχεται στην κοινωνική οικονομία από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ). Χαίρομαι επίσης ιδιαίτερα διότι τα τελευταία χρόνια διαδοχικές Προεδρίες του Συμβουλίου της ΕΕ έδωσαν προτεραιότητα στην κοινωνική οικονομία και επικρότησαν τη συμβολή της ΕΟΚΕ στο έργο τους.

Ωστόσο, πρέπει ακόμη να γίνουν πολλά, μεταξύ άλλων για την ενίσχυση της προβολής και της αναγνώρισης του τομέα. Ελπίζω ειλικρινά να σημειωθεί πρόοδος στο προσεχές μέλλον όσον αφορά την ανάπτυξη συστηματικών στατιστικών στοιχείων για τις διάφορες ομάδες της κοινωνικής οικονομίας και τη συμπερίληψη της κοινωνικής οικονομίας στους εθνικούς στατιστικούς λογαριασμούς. Αναμφισβήτητα, αυτό θα αποτελέσει ένα πρώτο αναγκαίο βήμα ώστε να δοθεί στην κοινωνική οικονομία η σημασία που δικαιούται. Θεωρώ επίσης ότι υπάρχει μεγάλο ανεκμετάλλευτο δυναμικό όσον αφορά τη σύνδεση των εσωτερικών και εξωτερικών διαστάσεων της κοινωνικής οικονομίας της ΕΕ, ιδιαίτερα στις σχέσεις με τους γείτονές μας σε περιόδους αυξανόμενων πολιτικών και οικονομικών αναταραχών και σε περιόδους κινδύνων για την ασφάλεια.

Καλώ όλους τους φορείς να ενώσουν τις δυνάμεις τους και να εντείνουν τις δραστηριότητές τους. Έχουμε ήδη σημειώσει ικανοποιητική πρόοδο. Ας συνεχίσουμε μαζί στον ίδιο δρόμο!

Luca JAHIER

Πρόεδρος της Ομάδας Διαφόρων Δραστηριοτήτων
Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ του κ. Alain COHEUR

Είναι η τρίτη φορά που η ΕΟΚΕ δημοσιεύει μελέτη για τις *Πρόσφατες εξελίξεις στην κοινωνική οικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, μετά από τις αντίστοιχες του 2008 και του 2012. Η μελέτη, η οποία ανατέθηκε στο κέντρο ερευνών CIRIEC, δεν επικαιροποιεί απλά τις προηγούμενες εκδόσεις, αλλά επικεντρώνεται σε τρεις τομείς:

- την κοινωνική οικονομία και τις αναδυόμενες έννοιες/κινήματα,
- τις δημόσιες πολιτικές υπό την ευρεία έννοια που έχουν διαμορφωθεί σε επίπεδο ΕΕ και στα κράτη μέλη τα τελευταία χρόνια με σκοπό τη βελτίωση του τομέα της κοινωνικής οικονομίας,
- το μέγεθος της κοινωνικής οικονομίας σε κάθε κράτος μέλος της ΕΕ.

Με τη δημοσίευση της μελέτης αυτής, η ΕΟΚΕ ενισχύει τη δέσμευσή της για την αναγνώριση και την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας, έναν τομέα οποίος αποτελεί αδιαμφισβήτητα ακρογωνιαίο λίθο όχι μόνο για την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή σε ολόκληρη την Ευρώπη, αλλά και για την οικοδόμηση και εδραίωση ενός ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.

Η μελέτη υπογραμμίζει τον σημαντικό -και αυξανόμενο- ρόλο που διαδραματίζει η κοινωνική οικονομία στην οικονομία της αγοράς, με την οποία λειτουργεί μαζί, αλλά και παράλληλα. Διασφαλίζοντας ότι η οικονομική αποδοτικότητα εξυπηρετεί κοινωνικές ανάγκες, η κοινωνική οικονομία δημιουργεί πραγματική αλληλεξάρτηση μεταξύ οικονομικών και κοινωνικών ζητημάτων αντί να υποτάσσει τα μεν στα δε.

Το δυναμικό ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας σε μια συγκυρία οικονομικής και κοινωνικής κρίσης έχει επισημανθεί επανειλημμένα. Πράγματι, η κοινωνική οικονομία αποτελεί μοντέλο ανθεκτικότητας και συνεχίζει να αναπτύσσεται, ενώ άλλοι οικονομικοί κλάδοι αγωνίζονται να επιβιώσουν. Δεν αποτελεί υποπροϊόν: οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας αντικατοπτρίζουν την ανάγκη για μια οικονομία η οποία συμβιβάζει τις κοινωνικές, οικονομικές και δημοσιονομικές διαστάσεις, είναι ικανή να δημιουργήσει πλούτο και δεν αποτιμάται μόνο από την άποψη του οικονομικού της κεφαλαίου, αλλά πρωτίστως, του κοινωνικού της κεφαλαίου. Οι δραστηριότητες των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας δεν καθοδηγούνται αποκλειστικά από κριτήρια σχετικά με την αγορά ή την ανάπτυξη. Απώτεροι στόχοι δεν είναι η ανάπτυξη, η διψήφια κερδοφορία και τα κέρδη, αλλά η συμβολή στο γενικό συμφέρον, η κοινωνική συνοχή και η ευημερία των κοινωνιών μας.

Η μελέτη αυτή δείχνει ότι είναι απαραίτητο να συνεχιστεί η συζήτηση για την έννοια της κοινωνικής επιχείρησης στο πλαίσιο ενός ευρύτερου, πιο ολοκληρωμένου σχεδίου υποστήριξης, προώθησης και ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας, των αρχών και της διακυβέρνησής της. Είναι επίσης σημαντικό να ενθαρρυνθεί η ανταλλαγή ορθών πρακτικών με άλλα κράτη μέλη με μακρά πείρα στην κοινωνική οικονομία.

Για να υποστηριχθεί η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας, θα χρειαστεί να επιδείξουμε πολιτικό θάρρος και να λάβουμε συγκεκριμένα μέτρα για τη φορολογία, τα δάνεια και τη γραφειοκρατία, και να υιοθετήσουμε πρακτικά μέτρα για τη στήριξη της κοινωνικής οικονομίας – ιδιαίτερα για τους νέους που επιθυμούν να συμμετάσχουν σε μια περισσότερο υπεύθυνη οικονομία και να επενδύσουν στους ανθρώπους.

Η ΕΟΚΕ θα εξακολουθήσει να είναι ένας σταθερός σύμμαχος των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας.

Alain COHEUR

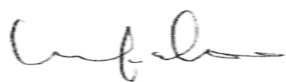
Συνεκπρόσωπος της κατηγορίας της κοινωνικής οικονομίας
Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ του κ. Krzysztof BALON

Η τρέχουσα έκδοση της μελέτης της ΕΟΚΕ με τίτλο «Πρόσφατες εξελίξεις στην κοινωνική οικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση» επιβεβαιώνει για μία ακόμη φορά τον σημαντικό ρόλο του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στη δημιουργία απασχόλησης, τη διευκόλυνση της βιώσιμης ανάπτυξης, την αντιστοίχιση των υπηρεσιών με τις ανάγκες και τη διανομή δικαιότερων εσόδων και πλούτου. Ωστόσο, οι δραστηριότητες των φορέων της κοινωνικής οικονομίας έχουν πολύ ευρύτερο πλαίσιο, δηλαδή την οικοδόμηση συμμετοχικής δημοκρατίας αλλά και κοινωνικού κεφαλαίου. Αυτό ισχύει με ιδιαίτερο τρόπο για τα κράτη μέλη τα οποία προσχώρησαν στην ΕΕ μετά το 2004. Τα περισσότερα από αυτά ήταν μέχρι το 1989/1990 σοσιαλιστικές χώρες υπό την κυριαρχία της Σοβιετικής Ένωσης, με ανύπαρκτες ή πολύ περιορισμένες δραστηριότητες της κοινωνίας των πολιτών. Συνέπειες των ιστορικών αυτών εξελίξεων είναι, μεταξύ άλλων, η εύθραυστη οικονομική κατάσταση στον τομέα των ΜΚΟ και το χαμηλό επίπεδο συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών στη δημιουργία τοπικών ευκαιριών απασχόλησης. Αυτό φαίνεται και στις στατιστικές: ενώ το ποσοστό απασχόλησης στην κοινωνική οικονομία είναι 6,3% στην ΕΕ συνολικά, το αντίστοιχο ποσοστό στα «νέα» κράτη μέλη ανέρχεται σε 2,5% κατά μέσο όρο.

«Από την Ανατολή το φως» (Ex oriente lux): από την άλλη πλευρά, πολλές νέες ιδέες και προσεγγίσεις που προέρχονται από τις χώρες αυτές συμβάλλουν στον εμπλουτισμό της ευρωπαϊκής κοινωνικής οικονομίας, όπως η εμπειρία του πολωνικού κινήματος Solidarność/Αλληλεγγύη, οι συζητήσεις σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας, συμπεριλαμβανομένης της ανεξαρτησίας της κοινωνικής οικονομίας από τις αρχές, πρακτικά παραδείγματα όπως το σλοβακικό μοντέλο των δημοτικών κοινωνικών επιχειρήσεων.

Ένας μόνιμος διάλογος μεταξύ νομοθετών/πολιτικών και του τομέα της κοινωνικής οικονομίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ο οποίος περιλαμβάνει τις εμπειρίες όλων των κρατών μελών, φαίνεται να έχει μεγάλη σημασία για τη διαμόρφωση μακροπρόθεσμης στρατηγικής για την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας. Όλοι οι σχετικοί φορείς καλούνται να συνεργαστούν με την ΕΟΚΕ για την αναγνώριση της κοινωνικής οικονομίας ως κρίσιμης -ή ίσως κυρίαρχης- πτυχής του μελλοντικού οικονομικού και κοινωνικού μοντέλου στην Ευρώπη.

Krzysztof BALON

Συνεκπρόσωπος της κατηγορίας της κοινωνικής οικονομίας
Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ)

Πνευματικά δικαιώματα «Jan
Brenner, dbb»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ

1.1. Στόχοι

Γενικός στόχος της έκθεσης που εκπόνησε το CIRIEC είναι η μελέτη της πρόσφατης εξέλιξης της κοινωνικής οικονομίας (ΚΟ) στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και στα 28 κράτη μέλη της. Επικεντρώνεται σε τρεις τομείς: πρώτον, στην κοινωνική οικονομία και τις αναδυόμενες έννοιες/κινήματα που σχετίζονται με τον χώρο μεταξύ των κρατών και των κερδοσκοπικών επιχειρήσεων της αγοράς, δεύτερον, στις δημόσιες πολιτικές υπό την ευρεία έννοια που έχουν διαμορφωθεί τόσο στην ΕΕ όσο και στις χώρες μέλη κατά τα τελευταία έτη προς ενίσχυση του τομέα της κοινωνικής οικονομίας και, τρίτον, στη μέτρηση της βαρύτητας της κοινωνικής οικονομίας σε κάθε χώρα μέλος της ΕΕ. Η παρούσα έρευνα δεν αποτελεί μόνο επικαιροποίηση των μελετών με τίτλο «Η κοινωνική οικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση», οι οποίες διεξήχθησαν από το CIRIEC και δημοσιεύθηκαν το 2008 και το 2012 από την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, αλλά και ανάλυση και αξιολόγηση των πρόσφατων εξελίξεων στο πεδίο αυτό στην Ευρώπη. Για να δοθούν απαντήσεις στα ερευνητικά θέματα, το έργο διαρθρώθηκε γύρω από τρεις τομείς. Στον πρώτο, τον εννοιολογικό τομέα, η έρευνα διεξήγαγε επισκόπηση των αναδυόμενων εννοιών, συγκρίνοντάς τις με την καθιερωμένη έννοια της κοινωνικής οικονομίας στην ΕΕ και εντοπίζοντας τις προκλήσεις τους.

Στον δεύτερο τομέα, τις δημόσιες πολιτικές, η έρευνα επικεντρώθηκε στις πολιτικές για την κοινωνική οικονομία που ανέπτυξαν οι κυβερνήσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο και σε εθνικό επίπεδο κατά την πρόσφατη περίοδο (2010-16). Το περιβάλλον και το «οικοσύστημα» της κοινωνικής οικονομίας αποτελεί σημαντικό παράγοντα που μπορεί να διευκολύνει την ανάπτυξη των φορέων της κοινωνικής οικονομίας ή μπορεί να αποτελέσει εξωτερικό φραγμό για αυτούς. Το έργο διαμόρφωσε πλαίσιο για την κατηγοριοποίηση όλων αυτών των πολιτικών. Περιέχει ανασκόπηση των κυριότερων πρωτοβουλιών που αναπτύχθηκαν σε επίπεδο ΕΕ και σε εθνικό επίπεδο, συγκριτική ανάλυση της νέας εθνικής νομοθεσίας για την κοινωνική οικονομία και αξιολόγηση της επίδρασής τους στην Ευρώπη.

Ο τρίτος τομέας είναι οι στατιστικές. Κεντρικός στόχος του ήταν να παράσχει ποσοτικά στοιχεία για την κοινωνική οικονομία στα 28 κράτη μέλη, ακολουθώντας την ίδια μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε στις δύο προηγούμενες μελέτες τις οποίες εκπόνησε το CIRIEC για την ΕΟΚΕ. Επίσης, μελέτησε τις πρόσφατες εξελίξεις στα στατιστικά στοιχεία και τα διαθέσιμα δεδομένα σε όλη την Ευρώπη.

1.2. Μέθοδοι

Το έργο της καθοδήγησης και, κατά κύριο λόγο, της σύνταξης της έκθεσης επωμίστηκαν οι κκ. Rafael Chaves και José Luis Monzón του CIRIEC, βάσει συμβουλών Επιτροπής Εμπειρογνομόνων με την οποία συζήτησαν ολόκληρο το πρόγραμμα εργασιών, τη μεθοδολογία και την προτεινόμενη τελική έκθεση και από την οποία έλαβαν βοήθεια ως προς τον εντοπισμό των διαφόρων κατηγοριών

εταιρειών και οργανώσεων που αποτελούν μέρος της ΚΟ σε κάθε μία από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Όσον αφορά τις ίδιες τις μεθόδους, στο πρώτο μέρος της έκθεσης ως βάση για την καθιέρωση ορισμού της ΚΟ ως συνόλου με σκοπό την επίτευξη ευρείας πολιτικής και ακαδημαϊκής συναίνεσης λαμβάνεται ο ορισμός της επιχείρησης ή του τομέα της αγοράς της ΚΟ που περιέχεται στο Εγχειρίδιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την κατάρτιση των δορυφορικών λογαριασμών των συνεταιρισμών και των φορέων αλληλασφάλισης.

Ως προς τον δεύτερο από τους στόχους της έκθεσης, διεξήχθη σημαντική επί τόπου μελέτη τον Μάρτιο και Απρίλιο του 2017 με την αποστολή ερωτηματολογίου στα 28 κράτη μέλη της ΕΕ. Απεστάλη σε διακεκριμένους εμπειρογνώμονες με εξειδικευμένη γνώση της έννοιας της ΚΟ και των σχετικών πεδίων, καθώς και της πραγματικότητας του τομέα στις αντίστοιχες χώρες τους. Οι εν λόγω εμπειρογνώμονες είναι πανεπιστημιακοί ερευνητές, επαγγελματίες που απασχολούνται στις ομοσπονδίες και τις δομές που εκπροσωπούν την ΚΟ, αλλά και υψηλόβαθμα στελέχη της εθνικής δημόσιας διοίκησης με αρμοδιότητες σε σχέση με την ΚΟ. Τα αποτελέσματα ήταν ιδιαίτερα ικανοποιητικά, δεδομένου ότι έχουν συγκεντρωθεί 89 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια από τις 28 χώρες της ΕΕ.

Όσον αφορά τον τρίτο ενδιάμεσο στόχο της έκθεσης, τον προσδιορισμό των δημόσιων πολιτικών, επετεύχθη μέσω διαβουλεύσεων με την Επιτροπή Εμπειρογνομόνων και ειδικούς του τομέα, πληροφοριών που παρασχέθηκαν στα ερωτηματολόγια και συζητήσεων με την Επιτροπή Εμπειρογνομόνων.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΥΡΙΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΑΥΤΗΝ

2.1. Σημερινός προσδιορισμός και αναγνώριση της κοινωνικής οικονομίας

Η πλέον πρόσφατη εννοιολογική οριοθέτηση της κοινωνικής οικονομίας, όπως έχει καταρτιστεί από τα ίδια της τα μέλη, εμπεριέχεται στον *Χάρτη Αρχών της Κοινωνικής Οικονομίας* του Social Economy Europe, σωματείου που αντιπροσωπεύει την κοινωνική οικονομία σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι αρχές αυτές έχουν ως εξής:

- Υπεροχή του ατόμου και του κοινωνικού στόχου έναντι του κεφαλαίου
- Εθελοντική και ανοικτή συμμετοχή μελών
- Δημοκρατικός έλεγχος από τους συμμετέχοντες (δεν αφορά τα ιδρύματα, εφόσον δεν έχουν μέλη)
- Συνδυασμός των συμφερόντων των μελών/χρηστών ή/και του γενικού συμφέροντος
- Προάσπιση και εφαρμογή της αρχής της αλληλεγγύης και της υπευθυνότητας

- Αυτόνομη διαχείριση και ανεξαρτησία από τις δημόσιες αρχές
- Τα περισσότερα από τα πλεονάσματα χρησιμοποιούνται για την επίτευξη στόχων βιώσιμης ανάπτυξης, υπηρεσιών συμφέροντος των μελών ή του γενικού συμφέροντος.

2.2. Ορισμός της κοινωνικής οικονομίας που αντιστοιχεί στα εθνικά λογιστικά συστήματα

Ο ορισμός που προτείνεται, όπως έχει ήδη αναφερθεί στην έκθεση του 2012, έχει ως εξής:

«Το σύνολο των ιδιωτικών, επίσημα οργανωμένων επιχειρήσεων, με αυτόνομη λήψη αποφάσεων και ελεύθερη συμμετοχή, οι οποίες δημιουργήθηκαν για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των μελών τους μέσω της αγοράς με την παραγωγή αγαθών και την παροχή υπηρεσιών, ασφάλισης και χρηματοδότησης, όπου η λήψη αποφάσεων και η τυχόν διανομή κερδών ή πλεονασμάτων μεταξύ των μελών δεν συνδέονται άμεσα με το κεφάλαιο ή τις εισφορές των μελών, κάθε ένα εκ των οποίων έχει μία ψήφο, ή όπου εν πάση περιπτώσει οι αποφάσεις λαμβάνονται μέσα από δημοκρατικές, συμμετοχικές διαδικασίες. Η κοινωνική οικονομία περιλαμβάνει επίσης ιδιωτικές επίσημα οργανωμένες οντότητες με αυτόνομη λήψη αποφάσεων και ελεύθερη συμμετοχή που παράγουν μη εμπορεύσιμες υπηρεσίες για νοικοκυριά και των οποίων τα τυχόν πλεονάσματα δεν μπορούν να ιδιοποιηθούν από τους οικονομικούς φορείς που τις δημιουργούν, τις ελέγχουν ή τις χρηματοδοτούν».

Πίνακας 1. Φορείς της κοινωνικής οικονομίας ανά θεσμικό τομέα βάσει του ΕΣΛ 2010

ΘΕΣΜΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΕΣΛ 2010		ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟ
ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ ΕΜΠΟΡΕΥΣΙΜΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	Μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις (S11)	• Συνεταιρισμοί (εργαζόμενοι, γεωργικά προϊόντα διατροφής, καταναλωτές, εκπαίδευση, μεταφορές, στέγαση, υγειονομική περίθαλψη, κοινωνικός τομέας κλπ.) • Κοινωνικές επιχειρήσεις • Άλλες επιχειρήσεις που βασίζονται σε συμπράξεις • Άλλοι ιδιωτικοί παραγωγοί (ορισμένες συμπράξεις και άλλα νομικά πρόσωπα) • Μη κερδοσκοπικά ιδρύματα που εξυπηρετούν μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς της κοινωνικής οικονομίας • Μη χρηματοοικονομικές εταιρείες που ελέγχονται από την κοινωνική οικονομία
	Χρηματοοικονομικές εταιρείες (S12)	• Πιστωτικοί συνεταιρισμοί • Εταιρείες αλληλασφάλισης* και εταιρείες αμοιβαίας πρόνοιας • Ασφαλιστικοί συνεταιρισμοί • Μη κερδοσκοπικά ιδρύματα που εξυπηρετούν μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς της κοινωνικής οικονομίας
	Γενική κυβέρνηση (S13)	_____

ΠΑΡΑΓΩΓΟΙ ΜΗ ΕΜΠΟΡΕΥΣΙΜΩ Ν ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	Νοικοκυριά (S14)**	Περιορισμένης σημασίας μη κερδοσκοπικά ιδρύματα που εξυπηρετούν νοικοκυριά
	Μη κερδοσκοπικά ιδρύματα που εξυπηρετούν νοικοκυριά (S15)	- Σύλλογοι κοινωνικής δράσης*** - Ιδρύματα κοινωνικής δράσης*** - Άλλοι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί που εξυπηρετούν νοικοκυριά (πολιτιστικοί, αθλητικοί κλπ.)

(*) Εξαιρουμένων των οργανισμών διαχείρισης του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης και, γενικά, των αλληλασφαλιστικών εταιρειών με υποχρεωτική συμμετοχή και όσων ελέγχονται από εταιρείες που δεν ανήκουν στην κοινωνική οικονομία.

(**) Ο τομέας των νοικοκυριών (S14) περιλαμβάνει ελεύθερους επαγγελματίες και ομόρρυθμες εταιρείες χωρίς νομική προσωπικότητα που είναι παραγωγοί εμπορεύσιμων προϊόντων και δεν ανήκουν στην κοινωνική οικονομία. Περιλαμβάνει επίσης μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς περιορισμένου μεγέθους («περιορισμένης σημασίας») που δεν είναι παραγωγοί εμπορεύσιμων προϊόντων και αποτελούν μέρος της κοινωνικής οικονομίας.

(***) Μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί που είναι ιδιωτικοί παραγωγοί μη εμπορεύσιμων προϊόντων, με εθελοντική συμμετοχή και με στρατηγική και λειτουργική αυτονομία, ο σκοπός των οποίων συνίσταται στην επίτευξη στόχων κοινωνικής πρόνοιας μέσω της προμήθειας ή παροχής αγαθών και κοινωνικών ή βασικών υπηρεσιών δωρεάν ή σε τιμές ασήμαντες από οικονομική άποψη, σε άτομα ή ομάδες προσώπων που είναι ευάλωτα, κοινωνικά αποκλεισμένα ή διατρέχουν κίνδυνο αποκλεισμού. Οι οργανώσεις αυτές αποτελούν τον *τρίτο τομέα κοινωνικής δράσης*, ο οποίος, προφανώς, αποτελεί μέρος της ΚΟ.

2.3. Κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις που σχετίζονται με την κοινωνική οικονομία

Η έννοια του μη κερδοσκοπικού οργανισμού

Η σύγχρονη αντίληψη του μη κερδοσκοπικού τομέα προσδιορίστηκε με μεγαλύτερη ακρίβεια και διαδόθηκε ευρέως σε ολόκληρο τον κόσμο από ένα διεθνές ερευνητικό πρόγραμμα των αρχών του 1990 με επικεφαλής το Πανεπιστήμιο Johns Hopkins στη Βαλτιμόρη των ΗΠΑ· σκοπός του προγράμματος ήταν να διερευνηθεί και να ποσοτικοποιηθεί το μέγεθος και τη δομή μη κερδοσκοπικού τομέα, να αναλυθούν οι αναπτυξιακές του προοπτικές και να αξιολογηθούν οι επιπτώσεις του στην κοινωνία.

Οι οργανισμοί που εξετάζονται από το πρόγραμμα αυτό είναι όσοι πληρούν τα πέντε βασικά κριτήρια του «διαρθρωτικού - επιχειρησιακού ορισμού» των μη κερδοσκοπικών οργανισμών. Είναι, επομένως:

- α) *Οργανισμοί, δηλαδή έχουν δηλαδή θεσμική δομή και παρουσία.* Πρόκειται συνήθως για νομικά πρόσωπα.
- β) *Ιδιωτικοί,* είναι δηλαδή θεσμικά ανεξάρτητοι από την κυβέρνηση, αν και μπορεί να λαμβάνουν δημόσια χρηματοδότηση και να έχουν δημόσιους υπαλλήλους στα διοικητικά τους όργανα.
- γ) *Αυτοδιοικούμενοι,* είναι δηλαδή σε θέση να ελέγχουν τις δικές τους δραστηριότητες και ελεύθεροι να επιλέγουν και να απαλλάσσουν των καθηκόντων τους τα διοικητικά τους όργανα.
- δ) *Δεν διανέμουν τα κέρδη.* Οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί μπορούν να δημιουργούν κέρδη, όμως αυτά πρέπει να επαναχρησιμοποιούνται για την κύρια αποστολή του οργανισμού και να μην διανέμονται στους ιδιοκτήτες, τα ιδρυτικά μέλη ή τα διοικητικά όργανα του οργανισμού.
- ε) *Με εθελοντική συμμετοχή,* γεγονός το οποίο σημαίνει δύο πράγματα: πρώτον, ότι η συμμετοχή δεν είναι υποχρεωτική ή νομικά επιβεβλημένη και, δεύτερον, ότι πρέπει να έχουν εθελοντές που συμμετέχουν στις δραστηριότητες ή στη διαχείρισή τους.

Η προσέγγιση της οικονομίας της αλληλεγγύης

Η έννοια της «αλληλέγγυας οικονομίας» αναπτύσσεται στη Γαλλία από τη δεκαετία του '80. Στην προσέγγιση αυτή, η οικονομία περιστρέφεται γύρω από τρεις πόλους: την αγορά, το κράτος και την αμοιβαιότητα. Οι τρεις αυτοί πόλοι αντιστοιχούν στις αρχές της αγοράς, της αναδιανομής και της αμοιβαιότητας. Ο τελευταίος αναφέρεται σε μια μη νομισματική ανταλλαγή στον τομέα της πρωτογενούς κοινωνικότητας που ανιχνεύεται κατά κύριο λόγο σε συμπράξεις.

Εν συντομία, η οικονομία είναι πολυσχιδής ως προς τη φύση της και δεν μπορεί να περιοριστεί σε αυστηρά εμπορικούς και νομισματικούς όρους. Η προσέγγιση της αλληλέγγυας οικονομίας αποτελεί μια πρωτοφανή προσπάθεια να συνδεθούν οι τρεις πόλοι του συστήματος, έτσι ώστε οι ειδικές πρωτοβουλίες της αλληλέγγυας οικονομίας να αποτελούν υβριδικές μορφές της οικονομίας της αγοράς, της οικονομίας που δεν στηρίζεται στην αγορά και της μη νομισματικής οικονομίας. Δεν ταιριάζουν με το στερεότυπο της αγοράς των ορθόδοξων οικονομικών, ενώ και οι πόροι τους έχουν

πολύπλευρες πηγές προέλευσης: εμπορικές (πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών), μη εμπορικές (κρατικές επιδοτήσεις και δωρεές) και μη νομισματικές (εθελοντές).

Η συγκεκριμένη αυτή αντίληψη της αλληλέγγυας οικονομίας επικρατεί στη Γαλλία. Μια άλλη προσέγγιση εμφανίζεται σε χώρες της Λατινικής Αμερικής και ανάγει την αλληλέγγυα οικονομία σε δύναμη κοινωνικής αλλαγής, σε φορέα ενός σχεδίου εναλλακτικής κοινωνίας σε αντιδιαστολή με τη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση. Σε αντίθεση με την ευρωπαϊκή προσέγγιση, η οποία θεωρεί ότι η αλληλέγγυα οικονομία είναι συμβατή με την αγορά και το κράτος, η λατινοαμερικανική προοπτική αναπτύσσει την έννοια αυτή ως παγκόσμια εναλλακτική λύση στον καπιταλισμό.

Άλλες προσεγγίσεις

Σε σχέση με την ανωτέρω προσέγγιση, άλλες θεωρητικές εξελίξεις προτείνουν άμεσα την αντικατάσταση των οικονομιών της αγοράς στις οποίες τα μέσα παραγωγής είναι ιδιωτικά με άλλους τρόπους οργάνωσης του συστήματος παραγωγής. Στις προσεγγίσεις αυτές περιλαμβάνονται: α) η *εναλλακτική οικονομία*, με ρίζες στα κινήματα κατά του κατεστημένου τα οποία αναπτύχθηκαν στη Γαλλία μετά τον Μάη του 1968, και β) η *λαϊκή οικονομία*, η οποία προωθείται σε διάφορες χώρες της Νότιας Αμερικής από το 1980 με απόψεις εν πολλοίς παρόμοιες με τη λατινοαμερικανική παραλλαγή της αλληλέγγυας οικονομίας, σε βαθμό ώστε να ονομάζεται επίσης *αλληλέγγυα λαϊκή οικονομία*. Η λαϊκή οικονομία αποκλείει κάθε είδους σχέση εργοδότη/εργαζομένου και θεωρεί την εργασία τον κύριο παράγοντα παραγωγής.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

3.1. Κοινωνικές επιχειρήσεις, κοινωνική επιχειρηματικότητα και κοινωνική καινοτομία

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ορίζει τις κοινωνικές επιχειρήσεις ως **αναπόσπαστο μέρος της κοινωνικής οικονομίας**: «*μια κοινωνική επιχείρηση, φορέας της κοινωνικής οικονομίας, είναι μια επιχείρηση της οποίας πρωταρχικός στόχος είναι η ύπαρξη θετικού κοινωνικού αντικτύπου παρά η δημιουργία κερδών για τους ιδιοκτήτες [sic] ή τους μετόχους της. Δραστηριοποιείται στην αγορά παρέχοντας αγαθά και υπηρεσίες με επιχειρηματικό και καινοτόμο τρόπο, και χρησιμοποιεί τα κέρδη κυρίως για κοινωνικούς σκοπούς. Υπόκειται σε υπεύθυνη και διαφανή διαχείριση, ιδίως συνδέοντας [sic] τους εργαζομένους της, τους πελάτες της και τους παράγοντες που εμπλέκονται στις οικονομικές δραστηριότητές της*» (Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, *Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα*, COM/2011/0682 τελικό της 25/10/2011). Στην εν λόγω ανακοίνωση της Επιτροπής εντοπίζονται επίσης τα κύρια πεδία δραστηριότητας των κοινωνικών επιχειρήσεων: α) επιχειρήσεις που παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες ή/και αγαθά και υπηρεσίες σε ένα ευάλωτο κοινό και β) επιχειρήσεις που επιδιώκουν την ένταξη στην απασχόληση ατόμων με δυσκολίες στην απασχολησιμότητα, των οποίων

όμως η δραστηριότητα ενδέχεται να βρίσκεται εκτός του πεδίου της παροχής κοινωνικών αγαθών ή υπηρεσιών.

Από την πλευρά τους, τα διάφορα πνευματικά ρεύματα της Βόρειας Αμερικής σχετικά με τις κοινωνικές επιχειρήσεις μπορούν να ομαδοποιηθούν σε δύο βασικές προσεγγίσεις: τη σχολή του «εισοδήματος από εργασία» και τη σχολή της «κοινωνικής καινοτομίας» που προωθείται από το Ίδρυμα Ashoka το οποίο ίδρυσε ο Bill Drayton το 1980.

Η προσέγγιση της **κοινωνικής καινοτομίας** δίνει έμφαση στον ατομικό ρόλο του **κοινωνικού επιχειρηματία**, ο οποίος υιοθετεί την αποστολή να δημιουργεί και να διατηρεί κοινωνική αξία (και όχι μόνο ιδιωτική αξία), αναγνωρίζει και επιδιώκει νέες ευκαιρίες για να υπηρετήσει την αποστολή αυτή, εμπλέκεται σε μια διαδικασία συνεχούς καινοτομίας, προσαρμογής και μάθησης, ενεργεί θαρραλέα χωρίς να περιορίζεται από τους άμεσα διαθέσιμους πόρους και παρουσιάζει αυξημένο αίσθημα ευθύνης και λογοδοσίας έναντι των πολιτών που εξυπηρετεί και για τα αποτελέσματα που παράγει. Εν συντομία, οι κοινωνικοί επιχειρηματίες εκπληρώνουν μια κοινωνική αποστολή, βασικό δε κριτήριο για την αξιολόγηση του κοινωνικού επιχειρηματία είναι ο αντίκτυπος που σχετίζεται με την αποστολή (και όχι η δημιουργία πλούτου). Στην προσέγγιση της κοινωνικής καινοτομίας, η μορφή ιδιοκτησίας της κοινωνικής επιχείρησης (δημόσια, κεφαλαιουχική ή της κοινωνικής οικονομίας) είναι δευτερεύουσας σημασίας, βασική δε μορφή αποτελεί ο κοινωνικός επιχειρηματίας ως ο κύριος υπεύθυνος για την επιχειρηματικότητα και την κοινωνική αλλαγή.

Πίνακας 2. Ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των εννοιών της κοινωνικής επιχείρησης, της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και της κοινωνικής καινοτομίας

ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ	Προσέγγιση EMES	Σχολή εισοδήματος από εργασία		Σχολή κοινωνικής καινοτομίας
		Εμπορικές μη κερδοσκοπικές	Επιχειρήσεις βάσει αποστολής	
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ	Η φύση της οικονομικής δραστηριότητας συνδέεται στενά με την κοινωνική αποστολή	Η φύση της οικονομικής δραστηριότητας δεν συνδέεται με την κοινωνική αποστολή		Η φύση της οικονομικής δραστηριότητας συνδέεται στενά με την κοινωνική αποστολή
	Οικονομικός κίνδυνος: χρηματοοικονομική βιωσιμότητα με βάση μείγμα εσόδων εμπορικών δραστηριοτήτων (εμπορικό εισόδημα) και εσόδων εκτός αγοράς (επιδότησεις, επιχορηγήσεις, δωρεές)	Βιωσιμότητα με βάση το εμπορικό εισόδημα		Βιωσιμότητα με βάση μείγμα εσόδων εμπορικών δραστηριοτήτων και εσόδων εκτός αγοράς
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ	Ρητός στόχος να ωφελείται η κοινότητα ή να δημιουργείται κοινωνική αξία	Ο στόχος της ωφέλειας της κοινότητας διασφαλίζεται με την επανεπένδυση όλων των κερδών	Ο στόχος της ωφέλειας της κοινότητας δεν διασφαλίζεται	Ρητός στόχος να ωφελείται η κοινότητα
	Συλλογική δυναμική	Δεν αναφέρεται η ατομική ή η συλλογική επιχειρηματικότητα	Δεν αναφέρεται η ατομική ή η συλλογική επιχειρηματικότητα	Υπεροχή των μεμονωμένων πρωτοβουλιών
	Επιτρέπεται περιορισμένη διανομή κερδών (μη κερδοσκοπικοί και κερδοσκοπικοί οργανισμοί)	Απαγορεύεται η διανομή κερδών (μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί)	Επιτρέπεται η διανομή κερδών (μη κερδοσκοπικοί και κερδοσκοπικοί οργανισμοί)	Επιτρέπεται η διανομή κερδών (μη κερδοσκοπικοί και κερδοσκοπικοί οργανισμοί)
ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ	Αυτονομία	Δεν διευκρινίζεται· όμως η αυτονομία από τους δημόσιους οργανισμούς φαίνεται να διασφαλίζεται μέσω της αντάρκειας, αν και δεν διασφαλίζεται η αυτονομία από τους ιδρυτικούς ιδιωτικούς οργανισμούς.		Δεν ορίζεται καθαυτή, όμως η αυτονομία εξυπακούεται
	Δημοκρατική λήψη αποφάσεων	Η δημοκρατική λήψη αποφάσεων δεν είναι απαραίτητη		Η δημοκρατική λήψη αποφάσεων δεν είναι απαραίτητη
	Συμμετοχική λήψη αποφάσεων	Η συμμετοχική λήψη αποφάσεων δεν είναι απαραίτητη		Η συμμετοχική λήψη αποφάσεων δεν είναι απαραίτητη

Πηγή: Monzon & Herrero (2016).

3.2. Η συνεργατική οικονομία, συναφείς έννοιες και η κοινωνική οικονομία

Μια νέα έννοια που εδραιώθηκε σταθερά από την αρχή του 21ου αιώνα είναι αυτή της «συνεργατικής οικονομίας»· η έννοια αυτή αναφέρεται σε ένα πολύ ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που συνδέονται με τους τομείς της κατανάλωσης, της παραγωγής, της χρηματοδότησης, της εκπαίδευσης, ακόμη και της διακυβέρνησης. Στην ανακοίνωσή της με τίτλο «Ευρωπαϊκή ατζέντα για μια συνεργατική οικονομία» (COM/2016/0356 final - 02/06/2016), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ορίζει τη συνεργατική οικονομία ως «επιχειρηματικά μοντέλα όπου τις δραστηριότητες διευκολύνονται από συνεργατικές πλατφόρμες. Οι συνεργατικές πλατφόρμες δημιουργούν μια ανοικτή αγορά για την προσωρινή χρήση αγαθών ή υπηρεσιών που συχνά παρέχουν ιδιώτες». Η ανακοίνωση προσδιορίζει τρεις κατηγορίες παραγόντων που συμμετέχουν στη συνεργατική οικονομία: α) τους παρόχους υπηρεσιών -ιδιώτες ή επαγγελματίες-, β) τους χρήστες των υπηρεσιών αυτών και γ) τους μεσάζοντες, οι οποίοι, μέσω διαδικτυακής πλατφόρμας, συνδέουν παρόχους και χρήστες και διευκολύνουν τις μεταξύ τους συναλλαγές («συνεργατικές πλατφόρμες»). Η ανακοίνωση καταλήγει ότι οι συναλλαγές της συνεργατικής οικονομίας δεν περιλαμβάνουν αλλαγή κυριότητας και μπορούν να είναι κερδοσκοπικές ή μη κερδοσκοπικές.

Αν και δεν είναι ζωτικής σημασίας για τη σημερινή άνθηση της συνεργατικής οικονομίας, οι *συνεργατικές πλατφόρμες* διαδραματίζουν σημαντικότατο ρόλο. Κύριες λειτουργίες τους είναι: α) η δημιουργία της πλατφόρμας που συνδέει την προσφορά και τη ζήτηση των αγαθών, β) η δημιουργία του μηχανισμού που επιτρέπει τις ηλεκτρονικές οικονομικές συναλλαγές και γ) η δημιουργία μηχανισμών ελέγχου οι οποίοι ελαχιστοποιούν τόσο τους κινδύνους όσο και το κόστος που σχετίζονται με συναλλαγές με αγνώστους. Συνοπτικά, η συνεργατική οικονομία χρησιμοποιεί την τεχνολογία της πληροφορίας για τη μείωση των ασυμμετριών πληροφόρησης και του κόστους συναλλαγής των αγαθών και υπηρεσιών που ανταλλάσσονται ή διαμοιράζονται, καθώς και για τη διεύρυνση και εμβάθυνση των συνεργατικών αγορών.

Διάφορες συνεργατικές πλατφόρμες αναπτύσσονται και στην Ευρώπη. Οι LAMA και Cooperatives Europe διενήργησαν μελέτη 38 περιπτώσεων από 11 ευρωπαϊκές χώρες και 3 πρωτοβουλιών εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στα συμπεράσματά της, η μελέτη επισήμαινε τόσο τις νέες ευκαιρίες επέκτασης που προσφέρονται στους συνεταιρισμούς στον τομέα της συνεργατικής οικονομίας όσο και τα εμπόδια και τους φραγμούς που αντιμετωπίζουν, στα οποία περιλαμβάνονται προβλήματα χρηματοδότησης και το μικρό μέγεθος των συνεταιρισμών που προωθούν πρωτοβουλίες συνεργατικής οικονομίας, εξαιτίας του οποίου χάνουν μέρος της αποτελεσματικότητάς τους.

3.3. Η οικονομία για το κοινό καλό και η κοινωνική οικονομία

Η οικονομία για το κοινό καλό (1) είναι ένα κοινωνικοοικονομικό και πολιτικό κίνημα το οποίο θεμελίωσε ο αυστριακός οικονομολόγος Christian Felber το 2010. Κεντρική πρόταση του μοντέλου της οικονομίας για το κοινό καλό είναι ότι η οικονομία θα πρέπει να τίθεται στην υπηρεσία των

ατόμων, δηλαδή του κοινού καλού. Η οικονομία για το κοινό καλό βασίζεται στις αξίες που αναγνωρίζονται από όλους τους ανθρώπους ως καθολικές: την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την αλληλεγγύη, την οικολογική βιωσιμότητα, την κοινωνική δικαιοσύνη, τη διαφάνεια και τη δημοκρατική συμμετοχή. Το μοντέλο της οικονομίας για το κοινό καλό είναι διεπιστημονικό και ισχύει για όλα τα είδη επιχειρήσεων και οργανισμών.

Για να αναγνωριστεί η συμβολή στο κοινό καλό των επιχειρήσεων και των οντοτήτων που συναποτελούν το οικονομικό σύστημα χρησιμοποιείται μια συγκεκριμένη μέθοδος η οποία βασίζεται στην ισορροπία του κοινού καλού, στον πίνακα του κοινού καλού, στην έκθεση του κοινού καλού και στον εξωτερικό έλεγχο του κοινού καλού.

3.4. Η κυκλική οικονομία και η κοινωνική οικονομία

Το μοντέλο της κυκλικής οικονομίας συνίσταται στην αντικατάσταση της γραμμικής οικονομίας με βάση το μοντέλο «προμήθεια, παραγωγή, χρήση και απόρριψη» από την κυκλική, στο πλαίσιο της οποίας τα απόβλητα μπορούν να μετατραπούν σε πόρους, ώστε η οικονομία να καταστεί περισσότερο βιώσιμη και να μειωθεί ο αρνητικός περιβαλλοντικός της αντίκτυπος μέσω της βελτιωμένης διαχείρισης των πόρων και της μείωσης της εξόρυξης και της ρύπανσης. Ταυτόχρονα, η κυκλική οικονομία επιτρέπει στις επιχειρήσεις να αποκτούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα χάρη στην καλύτερη διαχείριση των πρώτων υλών, προσφέροντας νέες οικονομικές ευκαιρίες σε νέες αγορές και επιτρέποντας τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε τοπικό επίπεδο.

Η κυκλική οικονομία και η κοινωνική οικονομία συναντώνται σε πολλά σημαντικά σημεία. Και τα δύο μοντέλα θέτουν τα άτομα και την αειφόρο ανάπτυξη στο επίκεντρο των ανησυχιών τους. Στην κυκλική οικονομία, όπως και στην κοινωνική οικονομία, βασικός παράγοντας της επιτυχίας της είναι η ενίσχυση της δημιουργικής και καινοτόμου ικανότητας σε τοπικό επίπεδο, όπου καθοριστική συνιστώσα αποτελούν οι σχέσεις εγγύτητας. Με άλλα λόγια, οι αξίες και οι αρχές του συνεταιριστικού κινήματος και της κοινωνικής οικονομίας, όπως οι σχέσεις με το τοπικό πλαίσιο, η συνεργασία ή η αλληλεγγύη, αποτελούν καθοριστικούς πυλώνες για την εξασφάλιση διαδικασιών βιώσιμης ανάπτυξης στην τριπλή τους διάσταση: περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική. Δεν είναι τυχαίο ότι στην Ευρώπη η κοινωνική οικονομία ήταν πρωτοπόρος της κυκλικής οικονομίας στην επαναχρησιμοποίηση και την ανακύκλωση αποβλήτων, στην ενέργεια και στη γεωργία. Πιο πρόσφατα, οι συνεργατικές πλατφόρμες στον τομέα της συνεργατικής οικονομίας αποτελούν γνωστά παραδείγματα πρωτοβουλιών που συμβάλλουν στη διατήρηση και τη βελτίωση του φυσικού κεφαλαίου, στη βελτιστοποίηση της χρήσης των πόρων και στην ενίσχυση της αποδοτικότητας του συστήματος. Η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο *Σχέδιο δράσης της ΕΕ για την κυκλική οικονομία*, αναγνώριζε ότι οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας «θα συμβάλουν αποφασιστικά στην κυκλική οικονομία».

3.5. Εταιρική κοινωνική ευθύνη, εταιρική πολιτοφροσύνη (corporate citizenship) και η κοινωνική οικονομία

Το 2011, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την Πράσινη Βίβλο με τίτλο «*Προώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την εταιρική κοινωνική ευθύνη (ΕΚΕ)*», όρισε δε την ΕΚΕ ως «την έννοια σύμφωνα με την οποία οι εταιρείες ενσωματώνουν σε εθελοντική βάση κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες και στις επαφές τους με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη».

Μία έννοια η οποία συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με την ΕΚΕ είναι η *εταιρική πολιτοφροσύνη* (corporate citizenship). Οι σχετικές θεωρίες προτείνουν η επιχείρηση να μην αναλαμβάνει μόνον ευθύνες απέναντι στους μετόχους και τους ενδιαφερόμενους φορείς, αλλά η ίδια η εταιρεία να συμμετέχει στην κοινωνία. Η εταιρεία πρέπει να ενεργεί σαν «καλός πολίτης». Αν και ο αρχικός ορισμός της ΕΚΕ περιορίζονταν στις ορθές πρακτικές μιας εταιρείας σε άμεση σύνδεση με τους μετόχους και τους ενδιαφερόμενους φορείς, ο νέος ορισμός της ΕΚΕ από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κυριολεκτικά ταυτίζεται με τις 10 αρχές του Παγκόσμιου Συμφώνου των Ηνωμένων Εθνών (COM (2006) 136 final, σημείο 2), συνεπώς μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι οι δύο έννοιες είναι ισοδύναμες, τουλάχιστον όσον αφορά την ατζέντα της Επιτροπής.

Δεδομένου ότι οι αρχές της κοινωνικής οικονομίας, οι οποίες εμπνέονται από τις αρχές για τους συνεταιρισμούς, δεν είναι άλλες από την εφαρμογή της ΕΚΕ σε όλες τις πτυχές της, μπορούμε να δηλώσουμε ότι η κοινωνική οικονομία υπήρξε πρωτοπόρος στην εφαρμογή της ΕΚΕ καθώς η ΕΚΕ αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των αξιών και κανόνων λειτουργίας της κοινωνικής οικονομίας.

3.6. Εθνική αναγνώριση της έννοιας της κοινωνικής οικονομίας και των συναφών αναδύμενων εννοιών

- *Χώρες στις οποίες η έννοια της κοινωνικής οικονομίας αναγνωρίζεται ευρέως:* Στην Ισπανία, τη Γαλλία, την Πορτογαλία, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο, η έννοια της κοινωνικής οικονομίας απολαύει της μεγαλύτερης αναγνώρισης από τις δημόσιες αρχές και στον ακαδημαϊκό και επιστημονικό κόσμο, καθώς και στον ίδιο τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Ξεχωρίζουν οι δύο πρώτες χώρες, με δεδομένο ότι η Γαλλία είναι η γενέτειρα της έννοιας αυτής και η Ισπανία ενέκρινε την πρώτη ευρωπαϊκή εθνική νομοθεσία για την κοινωνική οικονομία το 2011.
- *Χώρες στις οποίες η έννοια της κοινωνικής οικονομίας απολαύει μέσου επιπέδου αναγνώρισης:* Σε αυτές περιλαμβάνονται η Ιταλία, η Κύπρος, η Δανία, η Φινλανδία, η Σουηδία, η Λετονία, η Πολωνία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Βουλγαρία, η Ελλάδα, η Ουγγαρία, η Ιρλανδία, η Ρουμανία και η Σλοβενία. Στις χώρες αυτές η έννοια της κοινωνικής οικονομίας συνυπάρχει μαζί με άλλες έννοιες, όπως ο μη κερδοσκοπικός τομέας, ο τομέας του εθελοντισμού και οι κοινωνικές επιχειρήσεις. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το χαμηλό επίπεδο συνειδητοποίησης της κοινωνικής οικονομίας έρχεται σε αντίθεση με την κυβερνητική πολιτική στήριξης των κοινωνικών επιχειρήσεων.
- *Χώρες όπου παρατηρείται μικρή ή καμία αναγνώριση της έννοιας της κοινωνικής οικονομίας:* Η έννοια της κοινωνικής οικονομίας είναι ελάχιστα γνωστή, τώρα αναδύεται ή είναι άγνωστη στις εξής χώρες: Αυστρία, Τσεχική Δημοκρατία, Εσθονία, Γερμανία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Κάτω Χώρες, Σλοβακία και Κροατία. Οι σχετικοί όροι (μη κερδοσκοπικός τομέας,

εθελοντικός τομέας και τομέας των μη κυβερνητικών οργανώσεων) απολαύουν σχετικά υψηλότερου επιπέδου αναγνώρισης.

Όσον αφορά τις συναφείς αναδυόμενες έννοιες, οι πλέον γνωστές στις χώρες της ΕΕ είναι «μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα», «τρίτος τομέας», «κοινωνία των πολιτών και εθελοντικός τομέας», «εταιρική κοινωνική ευθύνη», «κοινωνικές επιχειρήσεις» και «κοινωνική καινοτομία». Άλλες έννοιες όπως «κυκλική οικονομία» ή «συνεργατική οικονομία» δείχνουν ανοδική τάση στα επίπεδα γνώσης στις περισσότερες χώρες της ΕΕ, ενώ οι έννοιες «οικονομία του κοινού καλού» και «αλληλέγγυα οικονομία» μετά δυσκολίας αναγνωρίζονται σε πολλές χώρες της ΕΕ, όπου είναι ελάχιστα ή και καθόλου γνωστές.

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΑΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟ (2010-16)

4.1. Κανόνες: καταστατικά και κανονιστικά πλαίσια

Μεταξύ 2009 και 2017, τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα υλοποίησαν διάφορες πρωτοβουλίες σε σχέση με την κοινωνική οικονομία, ή ακριβέστερα για τις κοινωνικές επιχειρήσεις οι οποίες αποτελούν μέρος της κοινωνικής οικονομίας, ανοίγοντας μια νέα περίοδο για τις ευρωπαϊκές δημόσιες πολιτικές. Όσον αφορά τις νομικές μορφές, έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος. Συζητήθηκαν τα προγράμματα θέσπισης ευρωπαϊκού καταστατικού φορέων αλληλασφάλισης και θεσμικού πλαισίου ευρωπαϊκού ιδρύματος, αποσύρθηκαν όμως τελικά λόγω έλλειψης θεσμικής υποστήριξης. Επί του παρόντος, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει αναλάβει νομοθετική πρωτοβουλία σχετικά με το καταστατικό των κοινωνικών και αλληλέγγυων επιχειρήσεων.

Όσον αφορά τα ρυθμιστικά πλαίσια και τα νομικά εμπόδια στην ανάπτυξη φορέων της κοινωνικής οικονομίας, μέχρι πρόσφατα, οι οδηγίες που εγκρίνονταν δεν έδιναν επαρκή προσοχή στα ειδικά χαρακτηριστικά των οργανώσεων της κοινωνικής οικονομίας. Προτεραιότητα δινόταν στην εφαρμογή της πολιτικής ανταγωνισμού. Πιο πρόσφατα το 2012, για να μετριάσει το εν λόγω ρυθμιστικό πλαίσιο, η Επιτροπή εξέδωσε τον κανονισμό de minimis για τον τομέα των υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος (ΥΓΟΣ) και, το 2014, εγκρίθηκε η δέσμη μεταρρυθμίσεων για τις δημόσιες συμβάσεις. Δίνεται έτσι η δυνατότητα στις δημόσιες αρχές να εισάγουν ορισμένες κοινωνικές ρήτρες στις διαδικασίες σύναψης συμβάσεων και στους όρους αναφοράς. Ωστόσο, η πρωτοβουλία δεν είχε μεγάλο αντίκτυπο. Όσον αφορά το ρυθμιστικό πλαίσιο, ως νεοεμφανισθείς και αναπτυσσόμενος φραγμός θεωρείται η πολιτική ποιοτικής λιτότητας. Συνδέεται με τον τρόπο με τον οποίο σχετίζονται μεταξύ τους ο δημόσιος τομέας και οι φορείς της ΚΟ, όσον αφορά όχι μόνο το πρόβλημα της αυξημένης γραφειοκρατίας αλλά και τις καθυστερήσεις, τις διαδικασίες εφαρμογής και υλοποίησης, καθώς και άλλες απαιτήσεις οι οποίες περιπλέκουν, ή ακόμη και αποκλείουν, τη συνεργασία μεταξύ του τρίτου τομέα και του δημόσιου τομέα.

Έχουν καταβληθεί προσπάθειες σε ευρωπαϊκό και σε εθνικό κρατικό επίπεδο για την ενίσχυση της γνωστικής διάστασης και της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών, όπως οι ευρωπαϊκές διασκέψεις που διοργανώνονται από τις Προεδρίες του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή στο πλαίσιο μιας Προεδρίας, οι διαδοχικές γνωμοδοτήσεις της ΕΟΚΕ, οι πρωτοβουλίες και οι γνωμοδοτήσεις της διακομματικής ομάδας για την κοινωνική οικονομία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και, σε ορισμένες περιπτώσεις, γνωμοδοτήσεις και της Επιτροπής των Περιφερειών, ή ακόμη και της ίδιας της Επιτροπής. Η τελευταία πρωτοβουλία, η οποία ανελήφθη στη Μαδρίτη (23.5.2017), ήταν η υιοθέτηση της «Διακήρυξης της Μαδρίτης», η οποία έτυχε μεγάλης απήχησης στα μέσα ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης. Ωστόσο, για να αυξηθεί η κοινωνική προβολή και η κοινωνική δεκτικότητα χρειάζεται να μεταβούμε από το μακροεπίπεδο στο μικροεπίπεδο. Επιπλέον, με αυτόν τον τρόπο ο κοινωνικός ιστός των κοινωνιών, το κοινωνικό κεφάλαιο των δικτύων τους, καθίσταται βασικός παράγοντας. Όπως σημειώνεται και σε προηγούμενες εκθέσεις, ευρωπαϊκά προγράμματα με βάση το ΕΚΤ είχαν ευρύ διαρθρωτικό αποτέλεσμα, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, με τη διασύνδεση και την ενίσχυση της ευρωπαϊκής κοινωνικής οικονομίας όσον αφορά τις συνομοσπονδίες, τα δίκτυα, την έρευνα, τη νοοτροπία και τις πολιτικές. Από την άλλη πλευρά, τα κονδύλια και τα προγράμματα της ΕΕ αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες στο να γίνουν προσιτά στα τοπικά δίκτυα.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, ένα άλλο ζήτημα είναι η προβολή και η αναγνώριση του εννοιολογικού προσδιορισμού του τομέα της κοινωνικής οικονομίας. Η περιοδική ανάπτυξη «νεο-εννοιών» δεν βοηθά. Στη δεκαετία του 1970, στους διάφορους όρους που σχετίζονταν με την κοινωνική οικονομία περιλαμβάνονταν το τρίτο σύστημα, η κοινωνία των πολιτών και ο μη κερδοσκοπικός χαρακτήρας. Στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης ανέκυψε ένα νέο κύμα εννοιών, όπως οι κοινωνικές επιχειρήσεις, η συνεργατική οικονομία και η οικονομία του κοινού καλού. Πρέπει να τονίσουμε ότι τα ζητήματα αυτά υποκρύπτουν όχι μόνον έλλειψη συναίνεσης σχετικά με την ονομασία που πρέπει να χρησιμοποιείται, αλλά και μια κρυφή πολιτική να μην σημειωθεί πρόοδος σε αυτόν τον τομέα.

4.2. Υποχρεωτικές πολιτικές: ταμεία και τομείς πολιτικής

Σημαντική στροφή στην πολιτική ατζέντα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την κοινωνική οικονομία, ή ακριβέστερα για τις κοινωνικές επιχειρήσεις, σημειώθηκε το 2011, όταν η Επιτροπή ξεκίνησε να εφαρμόζει την «Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα. Οικοδόμηση ενός οικοσυστήματος για την προώθηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στο επίκεντρο της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής καινοτομίας» (COM(2011) 682 τελικό). Η Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα εμπλούτισε την πολιτική ατζέντα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με 11 βασικές δράσεις. Ένας άξονας είναι η *βελτίωση της ιδιωτικής και της δημόσιας χρηματοδότησης*. Για να ενισχυθεί το ενδιαφέρον των ιδιωτών επενδυτών για τις κοινωνικές επιχειρήσεις, εγκρίθηκε ο κανονισμός 346/2013 σχετικά με τα ευρωπαϊκά ταμεία κοινωνικής επιχειρηματικότητας (ETKE).

Θεσπίσθηκε επίσης το πρόγραμμα για την απασχόληση και την κοινωνική καινοτομία (EaSI) σε συνεργασία με άλλες χρηματοοικονομικές πρωτοβουλίες, όπως το μέσο εγγύησης EaSI, η θυρίδα ενίσχυσης επενδύσεων EaSI και ο μηχανισμός επιτάχυνσης κοινωνικού αντίκτυπου (SIA). Όσον αφορά τους δημόσιους πόρους, ο στόχος της «προώθησης της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας» μεταβιβάστηκε στο ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ. Ωστόσο, δεν έχει υπάρξει μέχρι σήμερα και ακόμη αποτελεί ζητούμενο μια ευρωπαϊκή δημοσιονομική πολιτική ειδικά για την κοινωνική οικονομία. Η πρόσφατη Διακήρυξη της Μαδρίτης (23.5.2017) επαναλαμβάνει σχετική έκκληση.

Η μελέτη μας βάσει ερωτηματολογίου αποκάλυψε τη σημασία του κύριου χρηματοδοτικού μέσου της ΕΕ, του ΕΚΤ. Διεθνή συνέδρια και δίκτυα, η πρωτοβουλία LEADER, καθώς και οι ευρωπαϊκές οδηγίες και η νομοθεσία αποτελούν σημαντικά μέσα. Τα συνέδρια και τα δίκτυα αποδεδειγμένα συνιστούν εργαλείο που επιδρά διαρθρωτικά και γνωστικά, για παράδειγμα, συντονίζοντας την κοινωνική οικονομία της ευρωπαϊκής κοινωνίας των πολιτών. Τα νέα εργαλεία που θεσπίστηκαν πρόσφατα (ΕΤΣΕ, EaSI, COSME κλπ) σημείωσαν μικρό ή και μηδενικό αντίκτυπο, ειδικά στις μεσογειακές και τις ανατολικές χώρες της ΕΕ. Απαιτούνται μελέτες για την αξιολόγηση του αντικτύπου των νέων πολιτικών.

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΑΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟ (2010-16)

5.1. Νέα εθνική νομοθεσία σχετικά με την κοινωνική οικονομία

Κατά τα τελευταία επτά χρόνια, στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες έχει δοθεί προσοχή στην εκπόνηση νομοθεσίας σχετικά με την κοινωνική οικονομία. Ειδική νομοθεσία για την κοινωνική οικονομία έχει ψηφιστεί σε εθνικό επίπεδο στην Ισπανία (2011), την Ελλάδα (2011 και 2016), την Πορτογαλία (2013), τη Γαλλία (2014) και τη Ρουμανία (2016) και σε περιφερειακό επίπεδο στο Βέλγιο (Βαλλονία, Βρυξέλλες και Φλάνδρα) και στην Ισπανία (Γαλικία).

Επιπλέον, κατά την περίοδο αυτή, είδαν το φως νέα νομοσχέδια, σχέδια και άλλες θεσμικές πρωτοβουλίες όπως συστήματα διαπίστευσης, σήματα και μεγάλα εθνικά πολυετή σχέδια, αποκαλύπτοντας το αυξανόμενο ενδιαφέρον των κυβερνήσεων στον τομέα αυτό. Επιπρόσθετα, εγκρίθηκαν επίσης μεταρρυθμίσεις για συγκεκριμένες ομάδες της κοινωνικής οικονομίας (κοινωνικός τρίτος τομέας, κοινωνικές επιχειρήσεις του τρίτου τομέα, συνεταιρισμοί και άλλες), για παράδειγμα στην Ιταλία και την Ισπανία.

Η ρύθμιση της κοινωνικής οικονομίας με νέες νομικές μορφές δεν συνιστά από μόνη της πρόοδο ως προς την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας εφόσον δεν υπερβαίνει τη θεσμική της αναγνώριση (Noia, 2017). Όπως συνέβαινε μέχρι πρόσφατα με το καταστατικό των ευρωπαϊκών συνεταιρισμών ή

την ισπανική νομοθεσία για την κοινωνική οικονομία, τα αποτελέσματα ενδέχεται να είναι πολύ περιορισμένα εάν ο νόμος δεν συνοδεύεται και από άλλα μέτρα.

5.2. Εθνικά και περιφερειακά σχέδια δράσης και στοχευμένη χρηματοδότηση

Τα εθνικά και περιφερειακά σχέδια δράσης συνιστούν βασικές πολιτικές για την ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας. Αποτελούν σημαντικές συμφωνίες μεταξύ διαφόρων παραγόντων, κυρίως μεταξύ της κυβέρνησης και των εκπροσώπων της κοινωνικής οικονομίας/του τρίτου τομέα, περιλαμβάνουν όμως και συνδικάτα, πανεπιστήμια και άλλους, με στόχο τη βελτίωση της αμοιβαίας σχέσης τους, προς αμοιβαίο μακροχρόνιο όφελος. Περιλαμβάνουν συνήθως σταθερά πλαίσια χρηματοδότησης, συμμετοχικά και συμβουλευτικά προγράμματα, στρατηγικούς τομείς προς ανάπτυξη και τρόπους βελτίωσης των σχέσεων και της κοινωνικής αλλαγής.

Σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, αναπτύχθηκαν κατά την τελευταία δεκαετία ορθές πρακτικές στις περιοχές της Ανδαλουσίας και της Μούρθια στη νότια Ισπανία, οι οποίες πέτυχαν τα υψηλότερα ποσοστά ανάπτυξης συνεταιρισμών στη χώρα, καθώς και σε διάφορες περιοχές της Γαλλίας και του Βελγίου (Chaves and Demoustier, 2013). Κατά τη διάρκεια αυτής της δεκαετίας, άλλες ορθές πρακτικές συναντώνται στη Γαλλία με τον εδαφικό πόλο οικονομικής συνεργασίας (PTCE) ο οποίος αναγνωρίζεται από τον νέο γαλλικό νόμο για την κοινωνική οικονομία, ή σε τοπικά σχέδια για την προώθηση των κοινωνικών και αλληλέγγυων επιχειρήσεων, όπως στη Βαρκελώνη (Ισπανία).

Σε εθνικό επίπεδο, και συνήθως σε συνεργασία με τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά ταμεία, τα τελευταία χρόνια έχουν καταρτιστεί πολλά εθνικά σχέδια δράσης. Πρόκειται για περιπτώσεις κατά τις οποίες τα επιχειρησιακά προγράμματα των ευρωπαϊκών ταμείων έχουν ως στόχο την κοινωνική οικονομία και την κοινωνική ένταξη. Ο Πίνακας 3 προσδιορίζει τα κύρια εθνικά σχέδια. Τρεις βασικοί παράγοντες επιτυχίας είναι σημαντικοί: πρώτον, ένα πολυετές και ολιστικό πλαίσιο, δεύτερον, η έννοια της εταιρικής σχέσης μεταξύ κυβέρνησης, κοινωνικής οικονομίας και άλλων ενδιαφερόμενων μερών, έτσι ώστε να διασφαλίζεται ότι καλύπτονται οι πραγματικές ανάγκες και προτεραιότητες και, τρίτον, η διαρθρωτική και χωρίς αποκλεισμούς επίδραση των ευρωπαϊκών διαρθρωτικών ταμείων σε όλη την Ευρώπη. Ο τελευταίος παράγοντας αποτελεί βασικό μάθημα για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής της ΕΕ.

Πίνακας 3 – Εθνικά σχέδια που ενισχύουν την κοινωνική οικονομία σε χώρες της Ευρώπης (2011-2016)

Χώρα	Εθνικό σχέδιο
Βουλγαρία	Σχέδιο δράσης για την κοινωνική οικονομία (2014-2015, 2016-2017)
Πολωνία	Εθνικό Πρόγραμμα για την Κοινωνική Οικονομία. Ίδρυση της Εθνικής Επιτροπής για την Ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας
Πορτογαλία	Εθνική συμφωνία μεταξύ της κυβέρνησης και του κοινωνικού τομέα («Compromissos de Cooperação para o Setor Social e Solidário»)
Ρουμανία	Solidar - Υποστήριξη για την εδραίωση του προγράμματος Κοινωνικής Οικονομίας στο πλαίσιο του POCU (Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανθρώπινου Δυναμικού)
Ισπανία	Εθνικό Πρόγραμμα για την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας και POISES - Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για την κοινωνική ένταξη και την κοινωνική οικονομία - EKT 2014-2020.
Σουηδία	Πολυετές πρόγραμμα υποστήριξης κοινωνικών επιχειρήσεων ένταξης στην εργασία, από το υπουργείο Εργασίας σε συνεργασία με το υπουργείο Επιχειρήσεων.
Ηνωμένο Βασίλειο	Το Σύμφωνο, συμφωνία μεταξύ της κυβέρνησης και του εθελοντικού και κοινοτικού τομέα, θεσπίστηκε το 1998 και καθιερώνει έναν τρόπο εργασίας που βελτιώνει τη σχέση τους προς αμοιβαίο όφελος.

Στοχευμένη χρηματοδότηση. Υπάρχουν διάφορα πλαίσια χρηματοδότησης ανά την Ευρώπη. Ορισμένα αφορούν κυρίως δημόσιους πόρους, άλλα ιδιωτικά κεφάλαια, ενώ άλλα είναι υβριδικά προγράμματα δημόσιου-ιδιωτικού τομέα. Στην παρούσα μελέτη επικεντρώναστε στη στοχευμένη χρηματοδότηση με βάση δημόσιους κανονισμούς ή κεφάλαια.

Τα δημόσια ταμεία με στόχο την κοινωνική οικονομία αποτελούν τον πρώτο χρηματοδοτικό πυλώνα. Η ΕΕ (π.χ. τα διαρθρωτικά ταμεία) και οι εθνικές και περιφερειακές διοικήσεις εκχωρούν πόρους ειδικά για την προώθηση και ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας. Πρόκειται για παραδοσιακά προγράμματα επιδοτήσεων για την προώθηση των συνεταιρισμών και της απασχόλησης σε συνεταιρισμούς στη Γερμανία, την Ιταλία και την Ισπανία. Υπάρχουν πολλές εναλλακτικές λύσεις που μπορούν να εφαρμοστούν.

Τα τελευταία χρόνια, πολλές κυβερνήσεις σε όλη την Ευρώπη έχουν αναπτύξει τις εν λόγω μορφές κεφαλαίων. Στο Βέλγιο, το ταμείο Braserio στηρίζει την ανάπτυξη των συνεταιρισμών εργαζομένων στην περιοχή της Βαλλονίας. Στην Κύπρο, η πολιτική των υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας προσφέρει ετήσιες επιχορηγήσεις για λειτουργικά έξοδα, επιδοτώντας οργανώσεις που παρέχουν υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας (π.χ. Παιδική μέριμνα, μακροχρόνια φροντίδα και άλλες). Στη Γαλλία, ο νέος νόμος για την κοινωνική οικονομία έχει δημιουργήσει νέα χρηματοδοτικά εργαλεία για τον τομέα, συμπεριλαμβανομένου ταμείου κοινωνικής καινοτομίας (FISO). Στην Ιταλία, έχει

δημιουργηθεί ταμείο για τη χρηματοδότηση των κοινωνικών επιχειρήσεων και των κοινωνικών συνεταιρισμών.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, πρόκειται για μικτά κεφάλαια, τα οποία διαχειρίζονται η κυβέρνηση και οι οργανώσεις της κοινωνικής οικονομίας: παραδείγματα στη Γαλλία αποτελούν το Εθνικό Ταμείο για την ανάπτυξη συλλογικών δραστηριοτήτων (FNDVA) και το Εθνικό Ταμείο για την ανάπτυξη του αθλητισμού (FNDS). Σε διάφορα ταμεία, η χρηματοδότηση είναι εκτός προϋπολογισμού. Άλλα συστήματα βασίζονται στον φόρο εισοδήματος των φυσικών προσώπων. Ένα ποσοστό του καταβαλλόμενου φόρου μπορεί να εκχωρείται από τους πολίτες σε εθελοντικές οργανώσεις. Αυτό συμβαίνει στην Ιταλία και την Ισπανία. Στην Ισπανία, τα ποσά αυτά καταβάλλονται σε εθνικό ταμείο για τις οργανώσεις του κοινωνικού τρίτου τομέα, το οποίο εισπράττει πάνω από 200 εκατομμύρια ευρώ ετησίως.

Μια άλλη παραδοσιακή στοχευμένη πηγή πόρων αποτελούν τα έσοδα από τυχερά παιχνίδια (λαχεία, ηλεκτρονικά παιχνίδια με κερματοδέκτη). Αυτό συμβαίνει με τις εταιρείες τυχερών παιγνίων RAY και Oy Veikkaus AB στη Φινλανδία ή με τον ONCE -τον εθνικό οργανισμό για τους τυφλούς- στην Ισπανία.

5.3. Κανόνες για τις δημόσιες συμβάσεις

Μετά από μακρά περίοδο κατά την οποία η προστασία του ανταγωνισμού ήταν η κύρια πολιτική όσον αφορά τις δημόσιες αγορές, η αναθεώρηση των κανονισμών της ΕΕ περί δημοσίων συμβάσεων το 2014 (οδηγίες 2014/23, 2014/24 και 2014/25) δημιούργησε νέες ευκαιρίες για τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές διοικήσεις όσον αφορά την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας, διευκολύνοντας την πρόσβασή της σε καθεστώς προμηθευτή του δημόσιου τομέα. Πρόκειται, συνεπώς, για *πολιτική από την πλευρά της ζήτησης* με σκοπό την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας. Επιτρέπονται πλέον κοινωνικές ρήτρες στις διαδικασίες για την ανάθεση δημοσίων συμβάσεων.

Πολλές διοικήσεις σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο έχουν εφαρμόσει τις κοινωνικές αυτές ρήτρες, όπως στη Σουηδία, την Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, ο νόμος περί Κοινωνικής Αξίας (Δημόσιες Υπηρεσίες) του 2012 απαιτεί οι δημόσιοι φορείς που αναθέτουν δημόσιες υπηρεσίες να εξετάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι υπηρεσίες αυτές θα μπορούσαν να αποφέρουν οικονομικές και κοινωνικές βελτιώσεις στον τομέα όπου θα παρασχεθούν οι υπηρεσίες. Στην Ισπανία, πόλεις όπως η Σαραγόσα, η Βαρκελώνη και η Μαδρίτη εισήγαγαν πρόσφατα κοινωνικές ρήτρες στις νέες δημόσιες συμβάσεις τους.

5.4. Θεσμικοί φραγμοί

Στην έκθεση αυτή, εξετάζουμε επίσης τα ζητήματα εκείνα τα οποία οι επαγγελματίες και οι εκπρόσωποι της κοινωνικής οικονομίας αντιλαμβάνονται ως τους κύριους φραγμούς για την ανάπτυξη του εν λόγω τομέα, με έμφαση στους θεσμικούς φραγμούς. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για τρόπο μέτρησης της αποτελεσματικότητας των πολιτικών που εφαρμόζονται ή που δεν έχουν ακόμη εισαχθεί. Το ερώτημα στο ερωτηματολόγιο ήταν πολύ ανοιχτό. Έχουν ληφθεί πολλές διαφορετικές απαντήσεις. Εντοπίζονται τέσσερις ομάδες φραγμών: πρώτον, προβολή και ευαισθητοποίηση, δεύτερον, ηγεσία και δημόσια διοίκηση, τρίτον, χρηματοδότηση και φορολογία και, τέλος, θεσμικοί φραγμοί.

Η πρώτη ομάδα φραγμών αφορά την έλλειψη ενημέρωσης και κατανόησης της έννοιας της κοινωνικής οικονομίας, των κοινωνικών επιχειρήσεων και άλλων συναφών εννοιών στην κοινωνία, στη δημόσια συζήτηση και στον ακαδημαϊκό χώρο. Πρόκειται για πολύ σημαντικό φραγμό για τις ανατολικές χώρες της ΕΕ, όπως η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Σλοβακία ή η Τσεχική Δημοκρατία. Οι ερωτώμενοι στις χώρες αυτές αναγνωρίζουν ότι η κοινωνική οικονομία υποστηρίζεται κυρίως (όσον αφορά τη χρηματοδότηση, αλλά και από άποψης ευαισθητοποίησης) από προγράμματα και πρωτοβουλίες της ΕΕ.

Σχετική με την εν λόγω έλλειψη ευαισθητοποίησης και κατανόησης είναι η περιορισμένη προβολή της κοινωνικής οικονομίας στα μέσα ενημέρωσης, αλλά και στις στατιστικές. Σε πολλές χώρες σημειώνεται έλλειψη βάσεων δεδομένων, επίσημων στατιστικών, καθώς και αξιόπιστων στοιχείων σχετικά με τις κοινωνικές επιχειρήσεις ή την κοινωνική οικονομία, για παράδειγμα στην Αυστρία, τη Σλοβακία ή και τη Σουηδία. Επιπλέον, υπάρχει ανάγκη για προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης. Σε ορισμένες χώρες, π.χ. στη Γαλλία, υπάρχουν προγράμματα για την κατάρτιση εφήβων /νεαρών μαθητών στους σχολικούς συνεταιρισμούς.

Μια δεύτερη ομάδα φραγμών αφορά την ηγεσία και δημόσια διοίκηση. Πολλοί ερωτώμενοι αναφέρουν ότι υπάρχει έλλειψη ηγετικών οργάνων με αρμοδιότητες όσον αφορά την κοινωνική οικονομία, τις κοινωνικές επιχειρήσεις, τους εθελοντές και την κοινωνία των πολιτών, τα οποία θα είναι σε θέση να αναπτύξουν πολιτικές και να ενθαρρύνουν την κοινωνική οικονομία. Κατά συνέπεια, δεν υπάρχει εθνική στρατηγική για την κοινωνική οικονομία. Το πεδίο αυτό δεν θεωρείται πολιτική προτεραιότητα. Ερωτώμενοι από χώρες όπως η Γερμανία και η Μάλτα θεωρούν ότι η πλειονότητα των μέσων ενημέρωσης και των φορέων χάραξης πολιτικής «δεν βλέπουν την αναγκαιότητα» της κοινωνικής οικονομίας. Σε ορισμένες περιπτώσεις, διαπιστώνουν έλλειψη εμπιστοσύνης και απόρριψη των οικονομικών δραστηριοτήτων που εκτελούνται από μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς.

Εν μέρει ως συνέπεια των ανωτέρω, οι κρατικοί φορείς δεν είναι επαρκείς ώστε να ανταποκριθούν στις ανάγκες και τις προσπάθειες της κοινωνικής οικονομίας. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι πολυεπίπεδες κυβερνήσεις και τα διάφορα υπουργεία δεν συντονίζονται σε θέματα κοινωνικής οικονομίας. Σε άλλες περιπτώσεις, οι κρατικοί φορείς εξαρτώνται στενά από πολιτικούς κύκλους, π.χ.

το 2015 η κρατική υπηρεσία της Δανίας για τις επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας έκλεισε όταν άλλαξε η κυβέρνηση. Τέλος, η γραφειοκρατία και οι πολιτικές ποιοτικής λιτότητας (Chaves και Zimmer, 2017) αποτελούν πολύ σημαντικά εμπόδια για τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας που συνεργάζονται με δημόσιες αρχές, π.χ. στην Ιταλία, την Ισπανία και τη Σλοβενία.

Μια άλλη ομάδα εμποδίων είναι οι *θεσμικοί φραγμοί*. Εξετάζονται δύο τύποι. Ο πρώτος αφορά αλλαγές στους κανονισμούς του τομέα που αποτελούν εμπόδια για τις επιχειρήσεις των φορέων της κοινωνικής οικονομίας. Στη Γαλλία και την Ισπανία, οι κυβερνητικές αλλαγές στη νομοθεσία για τη συμπληρωματική κοινωνική προστασία επηρέασαν αρνητικά σε ορισμένες περιπτώσεις τους φορείς αλληλασφάλισης υγείας τα τελευταία χρόνια, οδηγώντας τους στο να αλλάξουν το νομικό τους καθεστώς και να μετατραπούν σε κερδοσκοπικούς φορείς. Στην Ιταλία, η μεταρρύθμιση των λαϊκών τραπεζών (DL 3/2015) προβλέπει ότι οι λαϊκές τράπεζες που έχουν περιουσιακά στοιχεία άνω των 8 δις ευρώ θα πρέπει να μετατραπούν σε ανώνυμες εταιρείες. Επίσης, η μεταρρύθμιση των συνεργατικών πιστωτικών ιδρυμάτων (L 49/2016) οδήγησε σε ριζική αναδιάρθρωση ολόκληρου του συνεργατικού τραπεζικού τομέα, με ορισμένες αρνητικές πτυχές. Στην Ισπανία, οι αλλαγές όσον αφορά τη μεταχείριση της κοινωνικής ασφάλισης των προπονητών αθλητισμού επηρέασαν αρνητικά τις αθλητικές ομοσπονδίες. Στο Ηνωμένο Βασίλειο οι μεγάλες συμβάσεις προμηθειών περιορίζουν τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας σε υπεργολαβίες για τις μεγάλες εταιρείες του ιδιωτικού τομέα, ενώ κυρίαρχη τάση (παρά τον νόμο περί κοινωνικής αξίας) είναι η ανάθεση συμβάσεων βάσει τιμής και όχι λαμβανομένης υπόψη της κοινωνικής προστιθέμενης αξίας. Το πρόσφατα τροποποιηθέν νομικό καθεστώς των φιλανθρωπικών οργανώσεων είναι καλύτερα προσαρμοσμένο σε αυτό το νέο θεσμικό περιβάλλον. Στη Φινλανδία, δεν έχει τεθεί σε εφαρμογή η οδηγία για τις δημόσιες αναθέσεις η οποία επέτρεπε να δεσμεύονται συμβάσεις για ορισμένες υπηρεσίες, με συνέπεια να μην μπορούν να επωφεληθούν οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας.

Ο δεύτερος τύπος θεσμικού φραγμού αφορά τους νέους νόμους και τα καταστατικά για τις κοινωνικές επιχειρήσεις. Το πρώτο εμπόδιο είναι η μη εφαρμογή των νέων κανονισμών (οι οποίοι ως εκ τούτου θεωρούνται μη δεσμευτική νομοθεσία). Πρόκειται για την περίπτωση του νόμου για την ισπανική κοινωνική οικονομία (2011), ο οποίος δεν διαθέτει εκτελεστικές διατάξεις.

Το δεύτερο εμπόδιο σε αυτήν τη δεύτερη κατηγορία θεσμικών φραγμών αφορά νέες δυσκολίες που έχουν προκύψει για άλλους φορείς της κοινωνικής οικονομίας λόγω των νέων εθνικών νομικών μορφών της ΚΟ ή αλλαγών στις νομικές μορφές. Στην Πολωνία και την Πορτογαλία, οι πρόσφατες αλλαγές στη συνεταιριστική νομοθεσία δεν θεωρούνται κατάλληλες για τους συνεταιρισμούς. Στην Ουγγαρία, ο νέος νόμος για την ΚΟ ενέχει κίνδυνο για πολλούς κοινωνικούς συνεταιρισμούς που έχουν δημιουργηθεί από ομάδες πολιτών, οι οποίοι ενδέχεται να χρειαστεί να μετατραπούν σε άλλο είδος οργανισμού (συνεταιρισμό ή μη κερδοσκοπική εταιρεία περιορισμένης ευθύνης), όταν ο νόμος τεθεί σε ισχύ το 2018. Στη Σλοβενία και τη Βουλγαρία, το δίκαιο της κοινωνικής επιχειρηματικότητας αποκλείει διάφορες οργανώσεις οι οποίες δραστηριοποιούνται ήδη ως κοινωνικές επιχειρήσεις.

Η ΒΑΡΥΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΑ 28 ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΕ

6.1. Εισαγωγή: η ανάγκη για στατιστικά στοιχεία σχετικά με την κοινωνική οικονομία

Έχουν καταβληθεί προσπάθειες κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών, τόσο στον ακαδημαϊκό τομέα όσο και από τις εθνικές στατιστικές υπηρεσίες και κυβερνήσεις. Το 2006, το CIRIEC εκπόνησε μέθοδο για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Εγχειρίδιο για την κατάρτιση των δορυφορικών λογαριασμών των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας, παράλληλα με το Εγχειρίδιο των Ηνωμένων Εθνών για τους δορυφορικούς λογαριασμούς στα ιδρύματα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Έχουν επίσης αναπτυχθεί και άλλες μέθοδοι για την κατάρτιση στατιστικών στοιχείων. Ορισμένες χώρες έχουν εργαστεί σκληρά τα τελευταία χρόνια για την παροχή αξιόπιστων δεδομένων όσον αφορά διάφορες ομάδες της κοινωνικής οικονομίας. Οι στατιστικές υπηρεσίες της Γαλλίας και το υπουργείο Εργασίας της Ισπανίας παρέχουν χρονολογικές σειρές για την απασχόληση σε συνεταιρισμούς και την κοινωνική οικονομία. Η Ιταλία, η Βουλγαρία, το Λουξεμβούργο, η Τσεχική Δημοκρατία και η Ουγγαρία έχουν επιφέρει σημαντικές βελτιώσεις στις στατιστικές που δημοσιεύουν οι εθνικές στατιστικές τους υπηρεσίες, χρησιμοποιώντας σε ορισμένες περιπτώσεις τη μεθοδολογία των δορυφορικών λογαριασμών για τους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς. Ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει για την Πορτογαλία, την Πολωνία και τη Ρουμανία. Αυτές οι τρεις χώρες της ΕΕ έχουν αναπτύξει τακτικές, συστηματικές στατιστικές για την κοινωνική οικονομία στο σύνολό της τα τελευταία χρόνια. Στην Πορτογαλία, είναι επιβεβλημένο από τη νομοθεσία της χώρας για την κοινωνική οικονομία (2013), ενώ στην Πολωνία συνιστά συνέπεια συμφωνίας με το ΕΚΤ (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο). Παρά ταύτα, πρέπει να καταβληθούν μεγάλες προσπάθειες ώστε να συστηματοποιηθούν τα στατιστικά στοιχεία για τις διάφορες ομάδες της κοινωνικής οικονομίας κατά τα προσεχή έτη.

6.2. Σκοπός και μεθοδολογία: προκλήσεις

Σκοπός του τμήματος αυτού της μελέτης είναι να συνοψίσει τα κύρια στοιχεία για την κοινωνική οικονομία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ανά χώρα και συνολικά, διαφοροποιώντας τρεις ομάδες οργανώσεων: τους συνεταιρισμούς και συναφείς αποδεκτούς τύπους, τα ταμεία αλληλασφάλισης και συναφείς τύπους και, τέλος, τις ενώσεις, τα ιδρύματα και άλλους συναφείς τύπους μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα.

Είναι απαραίτητη η σύνταξη στατιστικών στοιχείων από μελέτες πεδίου και επαληθεύσιμους λογαριασμούς. Ωστόσο, για λόγους κόστους και χρόνου, κάτι τέτοιο υπερβαίνει το πεδίο εφαρμογής της παρούσας μελέτης και πρέπει να αντιμετωπιστεί σε μεταγενέστερο στάδιο. Τα στατιστικά στοιχεία που παρέχονται στην παρούσα μελέτη εκπονήθηκαν βάσει δευτερογενών δεδομένων που παρασχέθηκαν από τους ερωτώμενους σε κάθε χώρα. Η περίοδος αναφοράς είναι τα έτη 2014-2015. Ωστόσο, για λόγους διαθεσιμότητας και ποιότητας όσον αφορά την παροχή των στατιστικών στοιχείων, οι πληροφορίες για ορισμένες χώρες είναι παλαιότερες κατά μερικά έτη, ιδίως στην

περίπτωση ενώσεων, ιδρυμάτων και άλλων παρόμοιων οργανώσεων. Τα στοιχεία που ζητήθηκαν ήταν ο αριθμός των απασχολούμενων ατόμων και, όπου ήταν δυνατόν, το ισοδύναμο πλήρους απασχόλησης, ο αριθμός των μελών, ο αριθμός των εθελοντών και ο αριθμός των φορέων ή εταιρειών. Για ορισμένες χώρες και ομάδες στην κοινωνική οικονομία, υπήρχαν επίσης διαθέσιμα στοιχεία για τον κύκλο εργασιών, δεν ήταν όμως συγκρίσιμα. Για λόγους συγκρισιμότητας με τα δεδομένα από τις προηγούμενες μελέτες που εκπονήθηκαν από το CIRIEC για την ΕΟΚΕ όσον αφορά την κατάσταση της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 25 μελών το 2002/3 και το 2009/10, ιδιαίτερη προσοχή δίδεται στη μεταβλητή που αφορά την «απασχόληση».

6.3. Επισκόπηση των στατιστικών αποτελεσμάτων

Τα ακόλουθα συγκεντρωτικά στοιχεία υπογραμμίζουν το γεγονός ότι η ευρωπαϊκή κοινωνική οικονομία είναι πολύ σημαντική τόσο από την άποψη του ανθρώπινου δυναμικού όσο και από οικονομικής σκοπιάς, αποτελεί δε μια πραγματικότητα που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από την κοινωνία και τους φορείς χάραξης πολιτικής.

Η ευρωπαϊκή κοινωνική οικονομία παρέχει:

- πάνω από 13,6 εκατομμύρια αμειβόμενες θέσεις εργασίας στην Ευρώπη,
- το ισοδύναμο με το 6,3% περίπου του ενεργού πληθυσμού της ΕΕ των 28,
- απασχόληση εργατικού δυναμικού άνω των 19,1 εκατομμυρίων ατόμων, συμπεριλαμβανομένων αμειβομένων και μη αμειβομένων,
- πάνω από 82.800.000 εθελοντές, αριθμός ο οποίος ισοδυναμεί με 5,5 εκατομμύρια εργαζόμενους με πλήρη απασχόληση,
- περισσότερα από 232 εκατομμύρια μέλη συνεταιρισμών, ταμείων αλληλασφάλισης και συναφών φορέων,
- πάνω από 2,8 εκατομμύρια φορείς και επιχειρήσεις.

Η γενική εικόνα ποικίλλει μεταξύ των χωρών της ΕΕ. Ενώ η απασχόληση στην κοινωνική οικονομία αντιπροσωπεύει μεταξύ 9% και 10% του ενεργού πληθυσμού σε χώρες όπως το Βέλγιο, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, η Γαλλία και οι Κάτω Χώρες, στα νέα κράτη μέλη της ΕΕ όπως η Σλοβενία, η Ρουμανία, η Μάλτα, η Λιθουανία, η Κροατία, η Κύπρος και η Σλοβακία, η κοινωνική οικονομία παραμένει ένας μικρός, αναδυόμενος τομέας, ο οποίος απασχολεί κάτω από το 2% του ενεργού πληθυσμού.

Ένα άλλο συμπέρασμα αφορά την εξέλιξη του εργατικού δυναμικού της κοινωνικής οικονομίας κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Το εργατικό δυναμικό της κοινωνικής οικονομίας επέδειξε ανθεκτικότητα στην οικονομική κρίση, καθώς μειώθηκε ελαφρά από 6,5% σε 6,3% του συνολικού ευρωπαϊκού αμειβόμενου εργατικού δυναμικού, και από 14,1 εκατομμύρια θέσεις εργασίας σε 13,6 εκατομμύρια, γεγονός το οποίο εν μέρει μπορεί να εξηγηθεί από την ποιότητα των διαθέσιμων στατιστικών στοιχείων. Η μείωση του αμειβόμενου εργατικού δυναμικού είναι μεγαλύτερη σε συνεταιρισμούς και συναφείς μορφές από ό, τι σε ενώσεις, ιδρύματα και άλλες συναφείς μορφές.

Τέλος, όταν μετρώνται σε όρους απασχόλησης, εφόσον δεν υπάρχουν άμεσα διαθέσιμες άλλες μετρήσεις οικονομικού αντικτύπου όπως η συμβολή στο ΑΕγχΠ, οι ενώσεις, τα ιδρύματα και οι άλλες συναφείς μορφές παραμένουν η κύρια «οικογένεια» της κοινωνικής οικονομίας, περιλαμβάνοντας τους περισσότερους από τους κοινωνικούς φορείς/επιχειρήσεις και περίπου το 66% της απασχόλησης σε αυτόν τον κοινωνικό τομέα.

Πίνακας 4. Αμειβόμενη απασχόληση σε συνεταιρισμούς, ταμεία αλληλασφάλισης, ενώσεις, ιδρύματα και συναφείς φορείς. Ευρωπαϊκή Ένωση (2014-15)

Χώρα	Συνεταιρισμοί και συναφείς φορείς	Ταμεία αλληλασφάλισης	Ενώσεις & Ιδρύματα	Σύνολο
Αυστρία	70.474	1.576	236.000	308.050
Βέλγιο	23.904	17.211	362.806	403.921
Βουλγαρία	53.841	1.169	27.040	82.050
Κροατία	2.744	2.123	10.981	15.848
Κύπρος	3.078	(μ.δ.)	3.906	6.984
Τσεχική Δ.	50.310	5.368	107.243	162.921
Δανία	49.552	4.328	105.081	158.961
Εσθονία	9.850	186	28.000	38.036
Φινλανδία	93.511	6.594	82.000	182.105
Γαλλία	308.532	136.723	1.927.557	2.372.812
Γερμανία	860.000	102.119	1.673.861	2.635.980
Ελλάδα	14.983	1.533	101.000	117.516
Ουγγαρία	85.682	6.948	142.117	234.747
Ιρλανδία	39.935	455	54.757	95.147
Ιταλία	1.267.603	20.531	635.611	1.923.745
Λετονία	440	373	18.528	19.341
Λιθουανία	7.000	332	(μ.δ.)	7.332
Λουξεμβούργο	2.941	406	21.998	25.345
Μάλτα	768	209	1.427	2.404
Κάτω Χώρες	126.797	2.860	669.121	798.778
Πολωνία	235.200	1.900	128.800	365.900
Πορτογαλία	24.316	4.896	186.751	215.963
Ρουμανία	31.573	5.038	99.774	136.385
Σλοβακία	23.799	2.212	25.600	51.611
Σλοβενία	3.059	319	7.332	10.710
Ισπανία	528.000	2.360	828.041	1.358.401
Σουηδία	57.516	13.908	124.408	195.832
Ηνωμένο Βασίλειο	222.785	65.925	1.406.000	1.694.710
ΣΥΝΟΛΟ ΕΕ-28	4.198.193	407.602	9.015.740	13.621.535

**Πίνακας 5. Αμειβόμενη απασχόληση στην κοινωνική οικονομία σε σύγκριση με τη συνολική
αμειβόμενη απασχόληση
Ευρωπαϊκή Ένωση (2014-15)**

Χώρα	Απασχόληση στην ΚΟ (Α)	Συνολική απασχόληση* (Β)	% Α / Β
Αυστρία	308.050	4.068.000	7,6%
Βέλγιο	403.921	4.499.000	9,0%
Βουλγαρία	82.050	2.974.000	2,8%
Κροατία	15.848	1.559.000	1,0%
Κύπρος	6.984	350.000	2,0%
Τσεχική Δ.	162.921	4.934.000	3,3%
Δανία	158.961	2.678.000	5,9%
Εσθονία	38.036	613.000	6,2%
Φινλανδία	182.105	2.368.000	7,7%
Γαλλία	2.372.812	26.118.000	9,1%
Γερμανία	2.635.980	39.176.000	6,7%
Ελλάδα	117.516	3.548.000	3,3%
Ουγγαρία	234.747	4.176.000	5,6%
Ιρλανδία	95.147	1.899.000	5,0%
Ιταλία	1.923.745	21.973.000	8,8%
Λετονία	19.341	868.000	2,2%
Λιθουανία	7.332	1.301.000	0,6%
Λουξεμβούργο	25.345	255.000	9,9%
Μάλτα	2.404	182.000	1,3%
Κάτω Χώρες	798.778	8.115.000	9,8%
Πολωνία	365.900	15.812.000	2,3%
Πορτογαλία	215.963	4.309.000	5,0%
Ρουμανία	136.385	8.235.000	1,7%
Σλοβακία	51.611	2.405.000	2,1%
Σλοβενία	10.710	902.000	1,2%
Ισπανία	1.358.401	17.717.000	7,7%
Σουηδία	195.832	4.660.000	4,2%
Ηνωμένο Βασίλειο	1.694.710	30.028.000	5,6%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΕ- 28	13.621.535	215.722.000	6,3%

* Αμειβόμενη απασχόληση, ηλικίες μεταξύ 15 και 65 ετών, Eurostat, 2015

Πίνακας 6. Εξέλιξη της αμειβόμενης απασχόλησης στην κοινωνική οικονομία της Ευρώπης

Χώρα	Απασχόληση στην κοινωνική οικονομία			Δ% 2010-2015
	2002/2003	2009/2010	2014/2015	
Αυστρία	260.145	233.528	308.050	31,9%
Βέλγιο	279.611	462.541	403.921	-12,7%
Βουλγαρία	(μ.δ.)	121.300	82.050	-32,4%
Κροατία	(μ.δ.)	9.084	15.848	74,5%
Κύπρος	4.491	5.067	6.984	37,8%
Τσεχική Δ.	165.221	160.086	162.921	1,8%
Δανία	160.764	195.486	158.961	-18,7%
Εσθονία	23.250	37.850	38.036	0,5%
Φινλανδία	175.397	187.200	182.105	-2,7%
Γαλλία	1.985.150	2.318.544	2.372.812	2,3%
Γερμανία	2.031.837	2.458.584	2.635.980	7,2%
Ελλάδα	69.834	117.123	117.516	0,3%
Ουγγαρία	75.669	178.210	234.747	31,7%
Ιρλανδία	155.306	98.735	95.147	-3,6%
Ιταλία	1.336.413	2.228.010	1.923.745	-13,7%
Λετονία	300	440	19.341	(μ.σ.)
Λιθουανία	7.700	8.971	7.332	-18,3%
Λουξεμβούργο	7.248	16.114	25.345	57,3%
Μάλτα	238	1.677	2.404	43,4%
Κάτω Χώρες	772.110	856.054	798.778	-6,7%
Πολωνία	529.179	592.800	365.900	-38,3%
Πορτογαλία	210.950	251.098	215.963	-14,0%
Ρουμανία	(μ.δ.)	163.354	136.385	-16,5%
Σλοβακία	98.212	44.906	51.611	14,9%
Σλοβενία	4.671	7.094	10.710	51,0%
Ισπανία	872.214	1.243.153	1.358.401	9,3%
Σουηδία	205.697	507.209	195.832	-61,4%
Ηνωμένο Βασίλειο	1.711.276	1.633.000	1.694.710	3,8%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΕ-28	11.142.883	14.137.218	13.621.535	-3,6%

Πηγή: CIRIEC/EOKE
(μ.δ.) μη διαθέσιμο, (μ.σ.) μη σχετικό

Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή

Rue Belliard/Belliardstraat 99
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Υπεύθυνος έκδοσης: Μονάδα «Επισκέψεις και εκδόσεις»
EESC-2017-104-EL
www.eesc.europa.eu

© Ευρωπαϊκή Ένωση, 2017
Επιτρέπεται η αναπαραγωγή με αναφορά της πηγής.

Για οποιαδήποτε χρήση των εικόνων, πρέπει να ζητηθεί άδεια απευθείας από τον κάτοχο του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.

Online
QE-04-17-876-EL-N
ISBN 978-92-830-3888-7
doi:10.2864/896190

EL